

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

УДК 336.025:336.645.3

Жибер Т.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Анотація: У статті наведені результати дослідження фінансових показників діяльності металургійного заводу «Азовсталь», які можуть використовуватися інвесторами для оцінки перспектив. У висновках статті систематизовані основні чинники, що впливали на загальну характеристику економічної ситуації на підприємстві в умовах кризи та вказані можливі шляхи підвищення інвестиційної привабливості металургійного комплексу.

Ключові слова: інвестиції, металургійна промисловість, фінанси підприємств, соціальні виплати, оподаткування підприємств.

Annotation: The results of the financial indicators of activity of metallurgical plant "Azovstal" are represented in the article. These indicators can be used by investors for evaluation of perspectives. The basic factors which have influence on general characterization of economic situation inside the enterprise in conditions of crisis are systematized and possible methods of increase of investment attractiveness are described in the conclusion.

Keywords: investments, metallurgical industry, finance of enterprises, social pay, enterprise tax.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та загального падіння економіки інвестиційна привабливість України для іноземних інвесторів має неабияке значення для її економічного розвитку. У сучасному світі для здійснення інвестиційної діяльності все більшого значення

набувають загальносвітові рейтинги та оцінки. На сьогодні у світі налічується більше ніж 100 рейтингових агентств, які щороку публікують понад тисячу рейтингів, тож ці рейтинги є орієнтиром для інвесторів. На даному етапі ситуація складна: у більшості рейтингів індекс інвестиційної привабливості України нижчий, ніж середньосвітовий. Тому, для розробки рекомендацій щодо покращення інвестиційного клімату України, важливо проаналізувати наявні проблеми як країни в цілому, так і однієї з найбільш важливих її галузей – металургії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми діяльності у галузі металургії упродовж кризи 2008-2009 рр. досліджували ряд вчених-економістів. Варто виділити наукові статті Макогона Ю.В. [1], [2], який аналізував кризу гірничо-металургійного комплексу України на фоні світової економічної кризи, особливості діяльності металургійних підприємств. Також заслуговують уваги дослідження Радченко К. М. [3], Грищенка С.Г. (віце-президент Української асоціації підприємств чорної металургії), Молдавана О.О. [4] та інших, що аналізували причини негараздів в металургійній галузі останніх років та запропонували кроки оптимізації фінансування її розвитку.

На сьогодні мало досліджені питання міжнародного інвестування (в т.ч. російського капіталу) в українську металургійну промисловість, його правове регулю-

вання та перспективи здійснення таких інвестицій в умовах економічної невизначеності. Також, через недостатність статистичної інформації, не достатньо проаналізовано фінансові потоки металургійного підприємства, які могли б дати більше інформації щодо прибутковості та рентабельності підприємств галузі.

Метою цієї статті стало дослідження особливостей фінансових показників підприємств металургійної промисловості на прикладі металургійного підприємства України - заводу «Азовсталь», який входив до конгломерату «Метінвест». За результатами проведеного дослідження та систематизації наукових праць інших вчених було зроблено спробу сформулювати можливі шляхи вирішення проблем у металургійній галузі України за рахунок залучення коштів інвесторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна знаходилася в 2013 році у десятці світових лідерів-виробників сталі. Якщо визначити низку проблем у металургійній галузі, які були до воєнного конфлікту, то найбільший вплив на погіршення інвестиційного клімату мали: недосконале правове регулювання інвестицій, і, як наслідок, захищеність інвестора від, наприклад, інтересів політичного лобі в країні; невизначений вектор зовнішньої політики у останнє десятиріччя і, особливо, у 2013 році; високий рівень корупції серед місцевої влади та пов'язаних із підприємствами галузі державних установ та незбалансована система оподаткування металургійних підприємств. Однак, рентабельність операційної діяльності металургійних підприємств за січень-березень 2014 року склала 2,4% проти мінус 8,2% за підсумками аналогічного періоду минулого року[5], а на кінець 2014 року взагалі склала 4,91%. Через нарощення обсягів прокату восени 2014 року навіть гостро постало питання конкуренції з російськими виробниками аналогічної продукції. Але, в цілому, у 2014 році металургійна галузь має збитки через зупинку підприємств, розрив промислових зв'язків та втрату ринків збуту.

Щодо фінансових інвестицій у металургійні підприємства, то найбільше іноземних інвестицій до металургійних підприємств України надходило з Кіпру, але їх не варто вважати іноземними інвестиціями. Адже ці кошти часто є просто поверненням капіталу, який був вивезений українськими бізнесменами-власниками підприємств до офшорної зони Кіпру

зі сприятливими умовами оподаткування бізнесу. В той же час, коли цей капітал повертався в Україну, він вважався іноземною інвестицією та перебував під захистом пільгових умов. Таке ухилення від оподаткування виникло через дію підприємницького лобі та незадоволення чинною системою оподаткування підприємств. Однак, доки лишається безперешкодна можливість підприємців-лобістів використовувати схему ухилення, ніякі реформи законодавства не зарадять. Основна ж шкода від цієї схеми, на нашу думку – це витіснення з ринку можливих справжніх іноземних інвестицій та втрати держави від неналежного оподаткування переміщених коштів.

Для того, щоб іноземні інвестори зацікавилися інвестуванням в український гірничо-металургійний комплекс, потрібно спрямувати зусилля на усунення транскордонних перепон для руху капіталу. З одного боку, досить проста схема перетину капіталом кордонів офшорних зон, з іншого – велика проблема бюрократії для іноземних інвесторів, адже необхідність обходити безліч чиновників та отримувати підписи ускладнює процес ведення бізнесу та інвестування навіть через важкість його прогнозування – через затягування часу інвестиції втрачають свою ефективність.

Ще однією важливою проблемою, яка відлякує інвесторів від української металургії, є зношеність та застарілість частини основних фондів. У порівнянні із світовим рівнем процесу плавіння металу, в українській металургії дуже гостро стоїть проблема її впливу на екологію. Враховуючи рейтинг від Ernst&Young у 2012 році [6], за яким Україна посіла 29 місце у світі та 1 місце серед країн пострадянського простору стосовно перспектив розвитку металургійної промисловості, можна сказати, що інфраструктура країни може бути пристосована для «зелених» інвестицій: як іноземних, так і вітчизняних. Уряду необхідно надалі застосовувати кроки стосовно стимулювання вкладень власників підприємств у оновлення свого виробництва з метою отримання менш шкідливого впливу на екологію, а також залучення ними інвесторів для цього. Вважаємо, для цього слід забезпечити спрямування частини податкових платежів з гірничих підприємств на модернізацію їх виробництва. На сьогодні підприємству металургійної галузі відшкодовують ПДВ. На прикладі підприє-

Таблиця 1

**РІЗНИЦЯ МІЖ СУМАМИ, ВИПЛАЧЕНИМИ ДО БЮДЖЕТІВ
РІЗНИХ РІВНІВ ПАТ «АЗОВСТАЛЬ» ТА ВІДШКОДОВАНИМ ЙОМУ ПДВ
У 2010 – 2013 РР., ТИС ГРН**

Показники	2010	2011	2012	2013 (10 міс.)
Сплачені до бюджетів податки та відрахування	519,9	586,8	479,5	439,3
Відшкодований ПДВ	1407,5	1783,1	1300,7	1269,5
Різниця	887,6	1196,3	821,2	830,2

мства «Азовсталь» [7] зроблено розрахунки, які показані в табл. 1.

Пропонуємо відшкодований ПДВ замінити нульовою ставкою оподаткування та зобов'язати підприємство вкладати суму, еквівалентну колишньому відшкодованому ПДВ, у модернізацію виробництва.

Окрім недостатньої зацікавленості іноземних інвесторів у вкладанні в гірничо-металургійний комплекс, існує проблема нестачі сум інвестицій від самих власників підприємств. Особливо це помітно на прикладі великих металургійних комбінатів. Більшість власників таких підприємств віддає перевагу накопиченню багатства та його витрачання на власні потреби, чи на розвиток іншого бізнесу. Тобто, в металургійній галузі переважає малоперспективне ведення бізнесу. При цьому підприємства чорної металургії України тісно пов'язані зі світовим ринком, адже за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі» [8], саме на долю металургії припадало більш ніж 26% валютних надходжень від експорту України. Саме тому, ефективне функціонування галузі чорної металургії та її інтеграція у державне господарство у період криз є важливим чинником впливу на економічний розвиток України, а також шляхом до реабілітації економіки країни в цілому.

Для подальшого аналізу розглянемо показники типового металургійного підприємства на прикладі одного з лідерів серед вітчизняних виробників металу – підприємства «Азовсталь». Основною метою діяльності підприємства було вироблення сировини, а не продукції високотехнологічних та наукоємних галузей з металу.

ПАТ «Азовсталь» належало до холдингу «Метінвест» групи СКМ. Якщо проаналізувати показники підприємства до 2008 року, побачимо, що у вересні 2008 року виробничі показники сталі і прокату були значно знижені: Виробництво сталі склало 479,3 тис. тонн, що на 19,3 тис. тонн менше показників серпня, виробництво прокату склало 439,8 тис. тонн, що на 29,4 тис. тонн менше, ніж у серпні. За інформацією прес-служби, на комбінаті було зменшено кількість чавуну, що виробляється зводом, на 132,9 тис. тонн упродовж року. Ці факти засвідчують високу залежність сировини ПАТ «Азовсталь» від експорту.

Основний продукт, який виробляється на заводі, – сляб (товстий лист металу), який у майбутньому використовується на машинобудівних та інших заводах. Сляби складали більше ніж 50% виробництва та експортувалися перш за все до Італії, Індонезії та Південної Кореї. Також завод виробляв прокатні сляби (які є тоншими від простих слябів) та експортував дану продукцію до багатьох країн ЄС та Росії. Найменшу часту виробництва складають штрипси (спеціальні заготовки для вироблення труб), які купуються Харцизьким трубним заводом (ХТЗ), який, як і «Азовсталь» є частиною групи СКМ. Після вироблення труб ХТЗ експортував готову продукцію до країн СНГ, а основним імпортером була Росія. Серед проблем з цим видом продукції можна відзначити квоту, яка встановлювалася Росією, та була досить непередбачуваною з політичних причин. Також завод виробляв рейки, які експортуються до країн Середньої Азії.

ОБСЯГ ПРОДУКЦІЇ ПАТ «АЗОВСТАЛЬ» ЗА ВИДАМИ У 2009-2012 РР.

Показник	2009	2010		2011		2012	
	Тис. грн	Тис. грн	Т _{пр. баз.}	Тис. грн	Т _{пр.баз.}	Тис. грн.	Т _{пр. баз.}
Кокс	2023,9	2151,6	1,06	2335,2	1,15	1933,5	0,96
Агломерат	1768,4	1952,2	1,1	1969,3	1,11	1680,3	0,95
Чавун	4018	4962	1,23	4861,8	1,21	4026	1,0
Сталь	4639,5	5641,6	1,22	5612,2	1,21	4562,6	0,98
У т.ч.							
- Мартен.	819,5	1015,7	1,24	290,7	0,36	0	0
- Конвертерн а	3819,5	4624,7	1,21	5320,5	1,39	4561,7	1,19
Прокат	2017,9	2068,4	1,03	2209,5	1,1	1993,9	0,99

Головною причиною, яка вплинула на зменшення обсягів виробництва з 2008 року, стала криза у всій галузі ГМК через, яка виникла через стрімке зниження споживання металопродукції та падіння цін на її закупівлю, і, в тому числі, девальвацію гривні. Причини тієї кризи дещо перекликаються з нинішньою. Причиною зниження споживання стало зменшення попиту на експортну металосировину з України у Росії та країни ЄС. Більш детально асортимент продукції, виробленої ПАТ «Азовсталь», у вартісному вимірі, показано в табл. 2.

За даними табл. 2 можемо зробити такі висновки: починаючи з 2011 року кількість сталі, яка виплавлялася у мартені, суттєво знизилась, а з 2012 року на заводі повністю виведені з експлуатації мартенівські цехи. Це пов'язано з тим, що їх використання стало економічно не вигідним, адже виплавка сталі у такому цеху займає близько 10 годин, у той час як та сама процедура продовжується всього 45 хвилин у конвертерному цеху. Тож дану дію можна вважати своєчасним реагуванням на зміну кон'юнктури ринку. В цілому бачимо, що виробництво і коксу, і аг-

ломерату, і сталі, і прокату суттєво знизилось упродовж чотирьох років. У кінці 2013 року підприємство законсервували.

Розглянувши політику підприємства щодо витрат, можна заважити, що основною цінністю (пріоритетом) були витрати на працівників. Незважаючи на несприятливу економічну ситуацію, середня зарплата на заводі у період 2009-2013 роки зросла з 405 доларів на місяць до 705,6, у гривнях це складало 3237,16 та 5639,86 відповідно. Реальна заробітна плата із урахування інфляції у 2009 році склала 3635,33 грн. (при цьому номінальна заробітна плата по Україні, за даними Пенсійного фонду, становила 1650,43 грн.), а у 2013 році – 5668,06 грн. (2979,46 грн. – середня по Україні).

Також у підприємства була розвинена соціальна інфраструктура.

Видатки підприємства на соціальну інфраструктуру згруповано у табл. 3.

Якщо деталізувати дані по соціальних видатках, то варто відмітити також допомогу робітникам заводу. У період з 2009 по жовтень 2013 року пенсіонерам-азовстальцям було виділено 1308 тис. грн., а на потреби робітників було виділено

Таблиця 3

**ВИДАТКИ ПАТ «АЗОВСТАЛЬ» НА СОЦІАЛЬНУ ІНФРАСТРУКТУРУ
У 2009-2012 РР.**

<i>Видатки (тис. грн.)</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Корпоративні та благочинні заходи	27071	27816	32610	37324
Фінансування міських соціальних програм	7374	8178	6529	7907
Утримання об'єктів соціальної сфери	25972	25972	21489	19845
ФК «Шахтар»	4988	4314	5732	6117
Всього	58030	54940	59831	63286
Видатки на заклади освіти	718	1054	1076	1734

більше 3,5 млн. грн. Така активна соціальна позиція, звичайно, мала вплив на життя населення у місті. Щодо користі для заводу від соціальної діяльності, то вона проявляється у покращенні репутації заводу та налагодженню відносин з населенням. Відомим фактом є складна екологічна ситуація у місті, яка обумовлена діяльністю «Азовсталі» та деяких інших заводів, тож, приносячи користь місту соціальними заходами, завод частково компенсував шкоду, нанесену довкіллю.

Соціальне інвестування створювало сприятливу інфраструктуру та середовище для робітників підприємства, які проживають на забрудненій впливом заводу території підприємства, що відображалося у ефективній кадровій політиці. Отже, власники заводу шукали компроміси з населенням не шляхом модернізації виробництва, а через збільшення прямого та опосередкованого дотування населення.

Результатом стала консервація аглофабрики «Азовсталі». Це важливий крок до стабілізації екологічної ситуації в Маріуполі. А також втрата неефективного більше підприємства металургії.

Висновки проведеного дослідження. Металургійна галузь України є важливою для міжнародних економічних відносин, потребує пильного державного нагляду, який неможливо здійснювати через

підприємницьке лобі. Через відсутність конкуренції, закритість галузі та управління нею без врахування майбутніх перспектив, саме металургія все більше страждає від будь-яких світових чи вітчизняних криз. Стійкість підприємств галузі, як і конкурентоспроможність на ринку – дуже низькі.

Для покращення інвестиційного клімату України, а також притоку інвестицій до металургійної галузі, пропонуємо такі заходи:

1. Уряду слід налагодити контроль за грошовими переказами до офшорних зон та законодавчо затвердити певні обмеження, які будуть регулювати грошові потоки, що направляються до офшорів. Як метод контролю може використовуватись закон про мінімальну суму готівкових виплат. Якщо сума перевищує цей мінімум, здійснюється безготівковий розрахунок, тобто з'являється можливість контролювати грошовий потік.

2. Можливо, доцільним було б організувати податкові канікули чи хоча б податкові пільги для нових інвесторів у металургійні підприємства, намагатися послабити монополізацію та олігархізацію галузі.

3. На даний момент, коли попит на метал падає, набагато доцільнішим було б вкладення коштів у модернізацію знарядь праці та, особливо, в очисні споруди. Увагу

слід сконцентрувати не на кількості продукції, а на її якості. Уряд повинен зацікавити власників підприємств інвестуванням до власних компаній. Варто стимулювати модернізацію через перерозподіл на неї податкових платежів.

4. Необхідне використання нових технологій. На заводі «Азовсталь», як і на більшості металургійних підприємств України, вироблявся метал, який планувалося надалі переробляти. У той же час, використання металу до вироблення кінцевого продукту в Україні забезпечило б більшу додаткову вартість продукту, а отже, більший прибуток. Також такі дії сприяли б появі нових робочих місць.

5. Для збільшення прибутку варто налагодити систему контролю за браком продукції, що збільшить кількість продукції, а отже, і розмір виручки. Високий відсоток браку, у порівнянні з показниками деяких закордонних виробників, є

одним з чинників зниження попиту на українську металопродукцію.

6. Доцільним буде залучення електронних технологій для обслуговування інвестора. Процес прийняття рішень має бути максимально прозорим, а чиновники – нести персональну відповідальність за помилки. Держава має гарантувати виконання угод, адже від цього залежить довіра потенціальних інвесторів, а, відповідно, і інвестиційний клімат.

В цілому, інвестиційному клімату та промислового середовищу України дуже не вистачає передбачуваності. Умови ведення бізнесу змінюються настільки часто, а зараз вони взагалі надзвичайні, що, звичайно, лякає потенційних інвесторів з країн з високою економічною дисципліною. Важливо вчасно і в повному обсязі інформувати інвесторів про їх права, обов'язки, зміни у законодавстві та ситуацію у країні в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Макогон Ю.В. Тенденции социального развития старопромышленных регионов. // *Економіка промисловості* – 2013 - №3 – С. 192-196
2. Макогон Ю.В. Криза у світовій економіці: стратегічні пріоритети металургії України / Ю.В. Макогон, М.Г. Шпундра // *Стратегічні пріоритети*. – 2009. – № 1(10). – С. 86-95.
3. Радченко К.М. Стан та тенденції розвитку гірничо-металургійного комплексу України // *«Збірник наукових праць. Економічні науки. : ПВНЗ «Буковинський університет»* – 2010. - Випуск 6 – Електронний ресурс. Режим доступу - http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/files/articles/ar_6/35.pdf
4. Молдован О. О. Структурна трансформація чорної металургії як чинник економічної безпеки України // Автореферат на здобуття наукового ступня кандидата економічних наук. – К. – 2012 р. – 20 с. – С. 12
5. Матеріали УНІАН (з посиланням на дані «Металургпром») Електронний ресурс. Режим доступу <http://economics.unian.ua/industry/939897-zbitki-ukrajinskih-metalurgiv-zrosli-vtrichi-i-perevischili-mlrd-dolariv.html>
6. Ernst & Young: Украина в топ-30 наиболее привлекательных стран для развития альтернативной энергетики. Електронний ресурс. Режим доступу - <http://ubr.ua/market/industrial/ernst-young-ukraina-v-top-30-naibolee-privlekatelnyh-stran-dlia-razvitiia-alternativnoi-energetiki-160620>
7. Звітність комбінату «Азовсталь» за 2009-2013 роки.
8. Матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Електронний ресурс. Режим доступу - http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/vnishno_t_balans/7235.html